

A GLOBALIZÁCIÓ EGYIK LEGNAGYOBB BIZTONSÁGI KIHÍVÁSA: A FELMELEGEDÉS

Az elmúlt időszakban folyamatosan átértékelődött a biztonságról alkotott képünk. A bipoláris világban a biztonság alatt szinte csak a katonai biztonságot értettük. A katonapolitika azonban a vasfüggöny felszedését követő években némileg háttérbe került, amikor a biztonság fogalmának meghatározásakor a nemzetközi tanulmányok úgynevezett kopenhágai iskolájához tartozó kutatók arra a következtetésre jutottak,³⁶⁶ hogy a biztonság sem nemzeti, nemzetközi, vagy globális szinten nem kezelhető kizárólag katonai vagy politikai kérdésként. A fogalmat a gazdasági, környezeti (ökológiai) és humanitárius területekkel bővítették és azóta általánossá vált, hogy a biztonságot komplex módon értelmezik. Ebből adódóan a biztonsággal kapcsolatosan a veszély és fenyegetés helyett a kihívás, kockázati tényezők váltak általánossá a biztonságpolitikával foglalkozó szakemberek körében. Különösen felerősödött ezen aspektusokból való elemzése a biztonságpolitikának a globalizációs folyamatok elmélyülésével.

Az elmúlt időszakban a válság, és más politikai folyamatok hatásaként előtérbe került a globalizáció mint minden rossznak okozója színben való feltüntetése. Hasonlóan a biztonságpolitikához, a globalizációt is csak akkor érthetjük meg, ha komplex módon elemezzük, kutatjuk, és nemcsak a hátrányait helyezük előtérbe, hanem korrektül az előnyeit is megemlítjük. Számomra úgy tűnik, hogy ma illik szidni a globalizációt, melyet minden bajunk okozójaként emlegetünk, miközben élvezzük előnyeit. Az utazás szabadságát, gyorsaságát, az információáramlásból adódó előnyöket, a világ bármely pontjáról beszerezhető fogyasztási eszközöket. Ahhoz, hogy tárgyilagosan bemutassam a globalizációt, annak tudományos fogalom megalkotóját Anthony Giddens hívtam segítségül, aki szerint *„a globalizáció a világot átfogó társadalmi kapcsolatok intenzitásának növekedése, amely révén távoli helyek úgy kapcsolódnak össze egymással, hogy az egyik helyen bekövetkező eseményeket sok kilométernyi távolságban lejátszódó folyamatok befolyásolják, és viszont.”*³⁶⁷ Véleményem szerint Giddens e pár sorban tömören de a globalizáció lényegét megragadva fogalmazta meg azokat a legfőbb ismérveket amelyek a mára a világot uraló globalizációt jól megjeleníti. E szerint a globalizáció:

- Integrációs folyamat, amelynek részeként, és eredményeként a világ kulturái, gazdaságai, társadalmi egyre jelentősebb mértékbe fonódnak össze.
- Általánossá válik az interdependencia, azaz a nemzetközi függőségek megerősödése.
- A globalizáció a földrajzi helyek, és az ott található gazdasági, társadalmi és politikai szereplők világot átfogó hálózatokba való szerveződésének folyamata.

³⁶⁶ Egyik képviselője: Buzan, Barry: A nemzetbiztonság problémája a nemzetközi kapcsolatokban, in: Matus János (vál. és szerk.): Biztonságpolitikai szöveggyűjtemény I. kötet, Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 1999. 71–98. o.

³⁶⁷ Giddens, Anthony: The consequences of Modernity. Polity Press, Cambridge, 1990. 64. o.

A globalizáció hétköznapi fogalmai között a fentiekén kívül még globalizáció mint a nyugati, főleg az amerikai érték- és életmódminták (erőszakos?) terjesztése és terjedése is elfogadott.³⁶⁸

A sok-sok egyéb tényező mellett a globalizáció eredményeként elmondható, hogy „nincs távolság” abban az értelemben, hogy függőségi viszony alakult ki a világ bármely pontja vagy társadalma között. Már nem mondhatjuk, hogy Amerika vagy Kína messze van. A globalizáció napjainkra a földrajzi helyek szerepeit és kapcsolatait radikálisan átértékelte. Gondoljunk az 1929-33-as világválság hírének és hatásainak elterjedésére a világban, vagy a 2008. szeptember 15-i eseményre, amikor a Lehman Brothers Holdings globális pénzügyi cég csődvédelmet kért, és pillanatokon belül elindította a lavinát, amely az internet segítségével a világ bármely pontján azonnal ismertté vált. Ezek után nézzük, mi jellemzi a globalizációt:

- a világ összekapcsoltsága,
- a növekedési kényszer erősödése,
- gazdasági, kulturális homogenizáció, fogyasztói társadalom,
- a gazdasági polarizáció, a jövedelmi különbségek növekedése,
- a gazdasági, politikai hatalom koncentrációja a demokratikusan ellenőrzött szférán kívül,
- túlnépesedés erősödése,
- környezeti, szociális problémák erősödése,
- állampolgári jogok eróziója,
- az információs és kommunikációs technológiák fejlődése, gyorsulása.

A globalizáció fő jellemzői közül több tényező nagymértékben hozzájárul, hogy Földünkön a jelentős mennyiségű természeti értékek fogyóban vannak. Elsősorban a növekedési kényszer állandó fenntartására, a túlnépesedés által bekövetkezett több, mint 7 milliárd lakó által okozott környezeti károokra, és természetesen a TNC-k és leányvállalataik által okozott környezet szennyezésre gondolok. Mindezek nagyban hozzájárulnak az éghajlatváltozásokhoz, amelynek a jelei mindenki számára egyértelműek.³⁶⁹ Az éghajlatváltozás elsősorban a légkörbe juttatott úgynevezett üvegházhatásoknak (elsősorban a szén-dioxidnak) a következménye. Az éghajlatváltozás az a biztonságok veszélyeztető tényező, amely elöl a Föld egyetlen állama sem bújhat el, így természetesen Európára nézve is komoly következményekkel járhat a globális felmelegedés. A mérsékelt éghajlati övbe tartozó országok esetén a mediterrán éghajlat alakulhat ki, annak a mezőgazdaságra, egészségügyre, állat- és növényvilágra gyakorolt minden hatásával. *„A felmelegedés következtében a világóceán szintje megemelkedik, és elborítja az alacsonyan fekvő partmenti területeket, több százmillió ember otthonát. Más sűrűn lakott területeken állandósulni fog az aszály, ami az édesvízbázisok túl használatával és elszennyeződésével együtt a világ egyes térségeiben már jelenleg is komoly problémákat okoz, nemcsak az ivóvíz, hanem az élelmiszer ellátásban is, amelynek 40%-a (világviszonylatban) öntözött*

³⁶⁸ Sallai János (szerk.): Gazdaságtörténeti és gazdaságföldrajzi alapok. Székesfehérvár, 2010. 142. o.

³⁶⁹ Az emberek többségének a klímaváltozás távoli, nehezen megfogható dolgot jelent. Ám vannak olyan részei a Földnek, mint pl. Grönland északi vidéke, ahol a klímaváltozás napi realitás. Az Északi sarkon az átlaghőmérséklet elmúlt évtizedekben kétszer olyan gyorsan emelkedett, mint a világ többi részén, s a klímaváltozás várhatóan felgyorsul a következő évtizedekben. Mindez várhatóan alapvető környezeti, társadalmi és gazdasági változásokkal fog járni.

Lásd: Néprajzi Múzeum: Jégszakadás - a klímaváltozások hatásai Grönlandon

földekről származik.”³⁷⁰ Különösen fontos biztonságpolitikai kihívás ez, miután ismert, hogy jelenleg is több, mint 1,1 milliárd embernek naponta nem jut megfelelő mennyiségű édes víz, kb. 3 milliárd embert érinthet a gabona hiány.³⁷¹

A klímaváltozás egyik jeles kutatója Mark Lynas könyvében³⁷² bemutatta, hogy mit jelenthet a világ számára, ha az átlag hőmérséklet 6 fokot emelkedik. Ezek szerint:

1 °C emelkedés esetén

- Jégmentes tengerek több hőt nyelnek el, gyorsítják a felmelegedést.
- Világ 1/3 területén eltűnik az édesvíz.
- Vízihiány miatt új társadalmi helyzet, mely nyomására a migráció felerősödik.

2 °C emelkedés esetén

- Megsokszorozódik a hőgutában szenvedők, tüzvészek felerősödése.
- Gleccserek elolvadnak, folyók utánpótlása elhal.
- Vízihiány és éhínség.
- Régiók instabilizálódása.

3 °C emelkedés esetén

- Széndioxid növekedés.
- Amazonas erdei kipusztulnak.
- Hurrikánok felerősödése.
- Sarkkörü jégtakaró elolvad.
- Éhínség Afrikában.
- Megemelkednek a tengerszintek³⁷³ (Hollandia!).
- Jelentős népvándorlás kezdődik.

4 °C emelkedés esetén

- Állandóan fagyott területek olvadása.
- Olvadás hatására metángázok elszabadulása.
- Angliában súlyos árvizek.
- Mediterrán részekben hőség.
- Elsivatagosodás, elnéptelenedés.

5 °C emelkedés esetén

- Kiszabadulnak a metángázok, amelyek gyorsítják a felmelegedést.
- A jég minden sarkról eltűnik.
- Az emberek sok területéről víz és élelem hiány miatt elvándorolnak.
- Faji és polgárháborúk az életért.
- Államok összeomlása.

³⁷⁰ Globalizáció és környezet *írta és szerkesztette: Fidrich Róbert*. <http://mek.niif.hu/01400/01449/01449.htm#11>

³⁷¹ Afrikában a szűkös élelmiszerhelyzetet tovább súlyosbítja azon külföldi agrárvállalatok megjelenése, melyek Afrika hatalmas területeit használják olyan élelmiszerek termesztésére, melyeket később Afrikán kívüli piacokon értékesítenek. Az elmúlt években becslések szerint legkevesebb 20 millió hektáryi afrikai termőterület került több mint 30 ország (mindenekelőtt Kína és az Öböl-államok) tulajdonába.

³⁷² Éghajlatváltozás hatása a biztonságra és a katonai erő alkalmazására Védelmi tanulmányok No63. Budapest. 2010. p 11

³⁷³ Nyugat-Afrikában jelenleg is a lakosság 40%-a él part menti városokban, és becslések szerint az Accra és a Niger-delta között elterülő mintegy 500 km-es partszakasz 2020-ra egyetlen megapolisz lesz közel ötvenmillió lakóval.

6 °C emelkedés esetén

- A Föld élhetetlenné válik.
- Szélsőséges viharok, árvizek forróság.
- Metángázok robbanhatnak, amelyek végig perzselhetik a földet³⁷⁴

Jól látszik, hogy már 1 °C fok esetén is közvetlen átlaghőmérséklet emelkedés esetén is közvetlen hatást gyakorol a biztonságra, miután a létfenntartáshoz szükséges feltételeket csökkenti, ezáltal az embereket elvándorlásra kényszeríti, amely elvezethet a kezelhetetlen migrációig, és az álalmok összeomlásig. Azzal, hogy a felmelegedés hatására az emberek élettere beszűkül, ugyanakkor a demográfiai növekedés a jelenlegi ismeretek tükrében nem áll meg, polgárháborúkat indíthat el. A tengertől jelentősen függő államok részére kiemelt katasztrófa veszélyt jelenthet a felmelegedés, hisz a tengerszint növekedés által mélyen fekvő területeik, illetve szigeteik tartósan, vagy végleg víz alá kerülhetnek. De a jelenleg mérsékelt övben lévő államokra is komoly kihívások várnak, mivel a gleccserek elolvadása a folyóvizeik vízhozamainak csökkenéséhez vezethet, így például Európa nagy folyói ki is száradhatnak.

Mindezek előrevetítik, hogy az elkövetkezendő időszakokban a Föld jelentős részén háborúk kirobbanásának lehetnek okai: a vízért, élelemért és energiáért folytatott küzdelem. Előbb, vagy utóbb a migráció terén megismerkedhetünk majd az ökológiai menekülttel, aki a felmelegedés következtében kénytelen elhagyni lakhelyét.

Az éghajlatváltozás a fentiekén kívül kihívást és kockázati tényezőket jelent a természeti erőforrások biztonságára, a környezetbiztonságra, katonai biztonságra, a közlekedés és szállítás biztonságára is. Számolni kell továbbá azzal, hogy a globális felmelegedésnek az egyik leginkább kiszolgáltatott térségei a ma még vastag jégtakaróval borított Északi és Déli sarkok és az azokat körbevevő jégtakaró, melyek elolvadásával új geo, és biztonságpolitikai helyzet alakulhat ki.

Különösen sok dolga lesz az EU-nak a polgárainak biztonsága érdekében, hiszen kelet, délkelet felől szárazföldön, dél felől tengeren határos azokkal a területekkel, ahol a felmelegedés következtében migráció felerősödésével lehet számolni. Nagy valószínűséggel kijelenthető, hogy a XXI. század egyik legnagyobb biztonsági kihívása a migráció lesz, így akár a XXI. századot nevezhetjük a migráció évszázadának is.

Felhasznált irodalom:

1. Berzsényi Dániel: A klímaváltozás biztonságpolitikai következményei az Arktiszon. In: Nemzet és biztonság, Biztonságpolitikai szemle, III. évfolyam (2010) 9. szám
2. Berzsényi Dániel: A klímaváltozás biztonságpolitikai következményei az Arktiszon II. In: Nemzet és biztonság, Biztonságpolitikai szemle, III. évfolyam (2010) 10. szám
3. Bíró Dávid: A globális felmelegedés politikatörténete. Napvilág Kiadó, Budapest, 2003
4. Barry Buzan: A nemzetbiztonság problémája a nemzetközi kapcsolatokban In: Matus János (szerk.): Biztonság-politikai szöveggyűjtemény I. kötet. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 1999
5. Gazdaságtörténeti és gazdaságföldrajzi alapok. Szerk. Sallai János Székesfehérvár 2010
6. Antfony Giddens: The consequences of Modernity. Polity Press, Cambridge, 1990
7. Globalizáció és környezet írta és szerkesztette: Fidrich Róbert.
<http://mek.niif.hu/01400/01449/01449.htm#11>
8. Horváth Levente: Felkészülés a klímaváltozásra. In: Nemzet és biztonság, Biztonságpolitikai szemle, III. évfolyam (2010) 1. szám

³⁷⁴ Uo. 11-12. o.

9. Kálló László – Deák Anita: Az Északi-sark – A „versenyfutás” kezdete”. In: Felderítő Szemle, Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal, Budapest, X. évfolyam (2011) 1-2. szám
10. Kohut L – Koller J – Lévay G – Padányi J.:Éghajlatváltozás hatása a biztonságra és a katonai erő alkalmazására. Védelmi tanulmányok, Budapest, 2010
11. Babos Tibor: Az európai biztonság öt központi pillére. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007.
12. Néprajzi Múzeum: Jégszakadás – a klímaváltozások hatásai Grönlandon, a Dán Kulturális Intézet kiállítása, 2012. április 17. - 2012. június 24.
13. Rakonczi János: Globális környezeti problémák. Szeged. Lazi Könykiadó, 2003
14. Szabó Sára: Csökkenő természeti erőforrások – nemzetközi konfliktusok – Budapest 2012 KJF szakdolgozat